

รายการอ้างอิง

- คุณานุสรณ์. ในการเสด็จพระราชทางเพลิงศพ นางลมุล ยมะคุปต์ ณ เมรุวัดกษัตริย์าราม.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยวงศ์การพิมพ์ จำกัด, 2526.
- จักรพันธ์ โปษยกฤต. อุบายพราหมณ์คนแรก. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงไพจิตรนันท์
การ (ทองแล้ง สุวรรณภารต). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนศึกษาสัมพันธ์, 2519.
- เฉลย สุขะวณิช, ปาฐกถา ชุด "สรินธร" ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : ตรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2539.
- นาคะประทีป, สมญาภิธานรามเกียรติ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.
- บี๊เบ คงลายทอง. เพลงปี่อุบาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- ผุสดี หลิมสกุล. หลักการ ข้อคิดและแนวทางการปฏิบัติของละครรำ : ละครใบ. กรุงเทพมหานคร :
ม.ป.พ. , 2537.
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. บทเบิกโรงละครหลวง. ม.ป.ท. : ม.ป. พ. , 2458.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เงาะป่า. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2513.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. บทละครนอก เรื่องมณีพิชัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ประชาชน จำกัด, 2530.
- พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร มหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. บทละครเบิกโรงเรื่องดีกดำ
บรรพ์. ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , 2464.
- พระยาอนุমানราชธน. อธิบายนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : ม.ป.พ. , 2491.
- พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. ประวัติพระยานาฏกานรักรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต). พระนคร : โรงพิมพ์พระ
จันทร์, 2479.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก, อุบายหนุมาณทรงเครื่อง. รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- มนตรี ตราโมท. ลักษณะไทย 3 ศิลปะการแสดง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, 2541.
- มนตรี ตราโมท. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ จหมื่นสมุหพิमान หรือ หลวงวิลาศวงาม.
กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2507.
- มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท์. ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม,

2533.

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. ละครนอก เรื่องไชยเชษฐา.

กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2529.

ศิลปากร, กรม. ความรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในรัชกาลที่ 6. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทางเพลิงศพ ม.จ.วงศ์ภูวนารถ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2503.

ศุภชัย จันทรสุวรรณ. การวิเคราะห์แนวพระราชดำริ และบทบาทของพระปัทมาเดวีพระมวงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี : การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. โครงการบันทึกภาพวิดีโอ ทำรำเพลงอุยฉายชุดที่ 2. เอกสารตีพิมพ์ วันที่ 18-23 กันยายน พ.ศ.2539.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. ชุมนุมบทละครและบทคอนเสิร์ต.

กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, 2506.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. ประชุมบทละครฉบับบริบูรณ์. ม.ป.ท.

: ม. ป.พ. , 2528.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. สานส์สมเด็จพระ. ม.ป.ท. : ม.ป.พ. ,

2515.

สมศักดิ์ ทัดดี. อุยฉายทศกัณฐ์ลงสวน. รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สมหญิง เวชสุรักษ์. อุยฉายยอพระกลิ่น. รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

สุขสันติ แวงวรรณ. อุยฉายอินทรีชิตแปลง. รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุนนมาลัย นิมนต์พันธ์. การละครไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2537.

สุมิตร เทพวงษ์. อุยฉาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ จำกัด, 2534.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ระบาย รำ ฟ้อน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2532.

อรวรรณ ชมวัฒนา. รำไทยในทศวรรษที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : โดงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

สัมภาษณ์

ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา. สัมภาษณ์, วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2540.

เทียมแข กุญชร ณ อยุธยา. สัมภาษณ์, วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2542.

ธงไชย โพธยารมย์. นักวิชาการละครและดนตรี ช.ช. สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, สัมภาษณ์, วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2542.

นพรัตน์ หวังในธรรม. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542.

นฤมัย ไตรทองอยู่. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, สัมภาษณ์, วันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2541.

ประเมษฐ์ บุญยะชัย. อาจารย์ 3 ระดับ 8 วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. สัมภาษณ์, วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2541.

พิสมัย วิไลศักดิ์. สัมภาษณ์, วันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2541.

รัตติยะ วิภสิตพงศ์. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, สัมภาษณ์, วันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2541.

สองชาติ ชื่นศิริ. ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2535. สัมภาษณ์, วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2542.

ภาคผนวก ก.

ประวัติแลผลงานของศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำจួយพราหมณ์

ประวัติและผลงานของศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำจួយฉายพราหมณ์

1. ส่องชาติ ชื่นศิริ
2. ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา
3. พิสมัย วิไลศักดิ์

1. ส่องชาติ ชื่นศิริ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2535 สาขาศิลปการแสดง

ส่องชาติ ชื่นศิริ ศิลปินผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำจួយฉายพราหมณ์ จากครูลมูล ยมะคุปต์ ซึ่งเป็นผู้แสดงรำจួយฉายพราหมณ์คนแรกของกรมศิลปากร

นางส่องชาติ ชื่นศิริ เกิดวันศุกร์ที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2461 ตรงกับวันแรม 12 ค่ำ ปีมะเมียที่บ้านข้างวัดโสมนัสวิหาร นางเล็ก กรุงเทพฯ ปัจจุบันอายุ 81 ปี บิดาชื่อ หลวงรุ่งโรจน์ประทีปฉาน (สมบุญ ณ ฤทธิ์จรุง) มารดาชื่อ นางช้อย ณ ฤทธิ์จรุง มีพี่น้องทั้งหมด 13 คน ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ 3 คน

ชีวิตในวัยเด็ก

ตอนเด็กๆ ของดูละครมาก คุณพ่อจึงนำไปฝากตัวกับคณะละครของ พระยาสุนทรเทพระบำ (เปลี่ยน สุนทรนฏ) โดยที่จะต้องเรียนรำและซ้อมรำตอน 6 โมงเย็น ถึง 2 ทุ่ม คุณพ่อก็จะมารับตัวกลับบ้าน ส่วนตอนกลางวันก็ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดโสมนัส

เมื่อคุณพ่อได้นำตัวไปฝากให้หัดละครกับพระยาสุนทรเทพระบำนั้น ได้รับเลือกให้ฝึกหัดเป็นตัวนาง โดยจะเริ่มเรียนเพลงช้า เพลงเร็ว เพลงเชิด เพลงเสมอ และเพลงเชิดฉิ่งเป็นเวลา 1 ปี ผู้ที่เป็นครูสอนตัวนางในขณะนั้นคือ คุณจรัส (ธิดาบุญธรรมของพระยาสุนทรเทพระบำ) ซึ่งเป็นผู้หญิงที่สวยมาก ครูส่องชาติ ชื่นชอบคุณจรัสมาก จึงตั้งอกตั้งใจเรียนเป็นอย่างดี ในเวลาต่อมาเมื่อมีคนว่าจ้างให้คณะของพระยาสุนทรเทพระบำไปแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกพรหมมาสเตอร์ ซึ่งครูส่องชาติได้รับบทแสดงเป็นนางฟ้า รำในระบำพรหมมาสเตอร์ (ระบำหน้าข้าง) ซึ่งได้เป็นตัวนางคู่สุดท้ายของการรำของเหล่าเทวดา - นางฟ้า และก่อนการแสดงจริงต้องมีการฝึกซ้อมการแสดง โดยที่ท่านเจ้าคุณสุนทรฯ จะให้ผู้ที่แสดงเป็นเทวดา นางฟ้า จะต้องสวมมงกุฏและชฎาในขณะที่ฝึกซ้อมการแสดงด้วย เนื่องจากในการแสดงจริงเมื่อผู้รำเอียงศีรษะแล้ว มงกุฏและชฎาจะต้องได้ระดับกัน ในการแสดงโขนคราวนั้นได้ออกแสดงที่วัดเขมาภิไธยาราม นนทบุรี ซึ่งครูส่องชาติรู้สึกดีใจมากที่ได้ร่วมแสดงโขนในครั้งนั้น เพราะเป็นการออกแสดงครั้งแรก

ต่อมาคณะละครของพระยาสุนทรเทพระบำได้จัดงานไหว้ครูขึ้นที่บ้านของท่าน ในตอนเย็นวันนั้นต้องมีการแสดงละครฉลอง ครูสองชาติก็ได้รับการคัดเลือกให้แสดงในบทบาทของนางบุษบา ในการแสดงฉลองงานไหว้ครูในครั้งนั้นด้วย และในงานเดียวกันน้องสาวของครูสองชาติ ชื่อ สยม ซึ่งเรียนตัวพระได้รับบทเป็นสังข์ศิลป์ชัย ในการแสดงละครเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ตอนตกแหว ซึ่งได้ซ้อมการแสดงมาเป็นอย่างดีแล้ว และกำลังแต่งตัวเพื่อเตรียมการแสดงอยู่นั้น ได้มีลูกสาวของหมอเพชรพลอยคนหนึ่ง ได้มาแสดงเป็นตัวสังข์ศิลป์ชัยนี้ด้วย น้องสาวของครูสองชาติจึงน้อยใจและกลับบ้าน แต่ครูสองชาติแต่งตัวเสร็จแล้ว จึงอยู่ที่งานจนแสดงเสร็จ จึงได้กลับบ้าน และตั้งแต่นั้นมาก็ไม่ได้ไปหัดละครที่บ้านของพระยาสุนทรเทพระบำอีกเลย

การศึกษา

หลังจากที่อยู่บ้านได้สักพัก คุณพ่อของครูสองชาติ จึงได้นำตัวไปฝากกับคณะละครปราโมทัย ของหลวงภูมินารทสนธิ และแม่ช้อย ชาลีเพ็ญ (ภริยา) ซึ่งเป็นพระเอกละคร ต้องการรับนางเอกละคร คนในวังชื่นชอบแม่ช้อยมาก เนื่องจากแม่ช้อยเคยเป็นละครวังหน้ามาก่อน คุณพ่อจึงได้นำครูสองชาติไปฝากกับแม่ช้อย ซึ่งแม่ช้อยก็ได้มาเทียบระดับความสูงกับครูสองชาติ เพราะแม่ช้อยเป็นพระเอก ครูสองชาติก็ได้หัดในบทบาทของนางเอกละครของหลวงภูมินารทสนธิ และได้เริ่มแสดงละครเรื่องแรก คือ เรื่องน้ำใต้ศอก (ได้แสดงเป็นนางเอก ชื่อแม่น้อย) ผู้คนชื่นชอบเป็นอันมาก แต่เนื่องจากหลวงภูมินารทสนธิเจ้าชู้มาก คุณพ่อจึงให้เลิกไปหัดละครที่คณะละครของหลวงภูมินารทสนธิและแม่ช้อย

ต่อมา พ.ศ.2477 คุณพ่อจึงได้อ่านพบประกาศในหนังสือพิมพ์ว่า กรมศิลปากร โดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปรีดา) ประกาศรับสมัครนักเรียนเพื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ จึงได้ไปสมัครเข้าเรียน ได้รับเลขประจำตัว 26 และได้รับการคัดเลือกให้หัดเป็นตัวพระ ในขณะนั้นมีอาจารย์ละม่อม วงศ์ทองเหลือ เป็นอาจารย์ใหญ่

ในการเรียนที่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์นี้ ได้เริ่มต้นเรียนเพลงช้า เพลงเร็ว เพลงเข็ด เพลงเสมอ เพลงเข็ดฉิ่ง และเพลงอื่นๆ ตามลำดับ ในการเข้าเรียนนาฏศิลป์ไทยที่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์นี้ ครูคนแรก คือ ครูลมูล ยมะคุปต์ ซึ่งครูสองชาติจะกล่าวอยู่เสมอว่า "เป็นตัวเป็นตนอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะครูลมูล" ครูสองชาติเริ่มออกแสดง โดยรับบทบาทเป็นพระนเรศวร ในละครเรื่อง พระนเรศวรประกาศอิสรภาพ ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งได้แสดงเป็นครั้งแรกในโรงละครชั่วคราวของกรมศิลปากร ซึ่งสร้างโดยเอาไม้ไผ่มาทำเป็นเสา เอาผ้าใบมุงหลังคา จนได้รับ

ฉายาว่า “พระเอกโรงไม้กระบोक” จากนั้นได้รับมอบหมายให้แสดงละครรำอีกหลายเรื่อง หลายตอน รวมถึงได้แสดงละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการอีกหลายเรื่องด้วยกัน ได้แก่

1. ละคร เรื่อง หลวิชัยคำวี	รับบทเป็น	พระหลวิชัย ตอนเผาพระขรรค์
2. ละคร เรื่อง สุวรรณหงส์	รับบทเป็น	พราหมณ์เกศสุริยง
3. ละคร เรื่อง พระล่อ	รับบทเป็น	พระล่อ ตอนเข้าสวน
	รับบทเป็น	ปู่เจ้าสมิงพราย ตอนตามไก่
4. ละครในเรื่อง อิเหนา	รับบทเป็น	อิเหนา ทุกตอน
5. แสดงระบำต่างๆ ทั้งในละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และเป็นตัวรำนำในละครรำเรื่องต่างๆ		
6. ละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง รามเกียรติ์	รับบทเป็น	พระราม ตอนศูรปนาขาหึง

ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ.2477 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2478 ได้ไปแสดงนาฏศิลป์ไทยที่ประเทศญี่ปุ่นร่วมกับคณะครูและนักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ นำทีมโดย พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ในครั้งนั้น ครูสองชาติได้แสดงในการแสดงเบิกโรง ชุดเมฆลารามสูร โดยรับบทเป็นนางเมขลา

ครูสองชาติ เป็นศิษย์เอกของครูลมูล ยมะคุปต์ มาตลอด ตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ และได้รับบทเป็นพระเอกมาโดยตลอด และมีผลการเรียนวิชานาฏศิลป์เป็นเยี่ยมมาโดยตลอด ประมาณปี พ.ศ.2482 จึงได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยครูลมูล ที่จะสอนรุ่นน้องต่อไป และเมื่อพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเห็นถึงความสามารถจึงได้บรรจุให้เป็นศิลปิน ประมาณปี พ.ศ.2482 ในอัตราเงินเดือน 24 บาท ซึ่งลูกศิษย์คนแรกของครูสองชาติ คือ ปราณี ส้าราญวงศ์ (อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์) และครูสองชาติ ยังมีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันอีกหลายคน เช่น สินีนาฏ โพธิเวส, สัมพันธ์ พันธุ์มณี และพิสมัย วิไลศักดิ์ เป็นต้น

ต่อมาครูสองชาติ ได้รับการคัดเลือกให้แสดงละคร เรื่อง เลือดสุพรรณ ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งได้แสดงในโรงละครเส้าไม้เต็งหลังคามุงสังกะสี ที่ได้รับงบประมาณจำนวน 6,500 บาท (หกพันห้าร้อยบาทถ้วน) เมื่อครั้งที่พระยาศรีธรรมภิบาล ผู้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ

คลัง¹ ในตอนนั้น ซึ่งท่านเคยมาดูละครเรื่องพระนเรศวร ในตอนที่ยังแสดงที่โรงละครเสาไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยดินที่ผ้าใบ จึงได้อนุมัติงบประมาณมาสร้างเป็นโรงละครเสาไม้ไผ่หลังคามุงสังกะสี เมื่อแสดงละครเรื่องเลือดสุพรรณมีรายได้จากผู้ชมละครและด้วยเนื้อหาของละคร จึงทำให้การขอ งบประมาณและดนตรีนั้น แต่ติเมมาเคยถูกยับยั้งเฮฮาในที่ประชุมคณะกรรมการงบประมาณ กลับได้รับอนุมัติเงินงบประมาณเพื่อสร้างโรงละครศิลปากร (ซึ่งถูกไฟไหม้) จึงทำให้พลตรีหลวง วิจิตรวาทการกล่าวว่า "ละครเลือดสุพรรณทำให้ทุกอย่าง ทำให้โรงละครมีรั้วรอบขอบชิด มีเก้าอี้นั่ง ชมละคร มีอุปกรณ์เครื่องใช้ในโรงเรียนซึ่งมีราคาแพง เช่น เปียนโน เครื่องแต่งตัวละคร และสัม ภาระทุกอย่าง ละครเรื่องเลือดสุพรรณเป็นผู้ทำให้ การละครและดนตรีของกรมศิลปากรตั้งตัวขึ้น ได้ด้วย ละครเรื่องเลือดสุพรรณ?"

ครูสองชาติ เป็นผู้กำกับการบวรม้าแม่บทใหญ่ ซึ่งครูลมุล ยมะคุปต์ และครูมัลลี (ครูหมั่น) คงประภัสร์ ร่วมกันประดิษฐ์ท่าเชื่อม จากหนังสือตำราฟ้อนรำ ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยาตำรา ราชานุภาพ เป็นครั้งแรกในละคร เรื่องสุริยะคุปต์ ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และได้ใช้กำกับการบวรม้าแม่บทใหญ่นี้ เป็นแบบเรียนแม่ท่าในการเรียนนาฏศิลป์ไทยมาจนปัจจุบัน

ผลงานการแสดงบนเวทีของครูสองชาติ มีมากมายหลายรูปแบบ ทั้งละครนอก ละครใน ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครแบบหลวงวิจิตรวาทการ ครูสองชาติเคยได้รับบาทบาท การแสดงทั้งตัวพระและตัวนาง และยังได้แสดงในระบำชุดต่างๆ มากมายเกินกว่า 1,000 ครั้ง ซึ่ง ได้รับความนิยมนจากผู้ชม และได้รับความชื่นชมจากครูผู้สอน ผู้บังคับบัญชา ตลอดจนมา และยังได้ รับผิดชอบให้เป็นผู้แสดงแบบท่ารำ "ตัวพระ" คู่กับ ครูจำเรียง พุทธประดับ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2531 ซึ่งครูจำเรียง ได้แสดงแบบท่ารำ "ตัวนาง"

ครูสองชาติเคยลาออกจากราชการไประยะหนึ่ง แต่ก็ได้กลับเข้ามารับราชการทำหน้าที่ครู และนักแสดงที่ กองการสังคีต กรมศิลปากร (สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์) จนเกษียณอายุราชการเมื่อ พ.ศ.2521 และยังคงยึดอาชีพเป็นครูสอนนาฏศิลป์ไทยให้กับสถาบันต่างๆ และผู้สนใจทั่วไป และ

¹ พิมาน แจ่มจรัส, ชีวิตมันสมองและการต่อสู้ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2542) , หน้า 63.

² พิมาน แจ่มจรัส, ชีวิตมันสมองและการต่อสู้ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2542) , หน้า 63.

เคยได้รับเชิญไปสอนนาฏศิลป์ไทยให้แก่คนไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา (วัดไทย แอล.เอ) ในปี พ.ศ.2530-2531

ครูสองชาติ ได้รับการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทย จากครูที่มีรายนามดังต่อไปนี้

- 1.สายละคร จากคณะละคร ของ พระยาสุนทรเทวะบ้ำ (ครูจ้ำรัส) ได้เริ่มฝึกหัดบทบาทของตัวนาง
- 2.คุณหญิงเทศ นัฏกานุรักษ์ ได้รับการถ่ายทอดท่ารำไม้รบ ให้พร้อมกับครูลมุล ยมะคุปต์ ในละครรำ เรื่องอิเหนา ตอนศึกกระหมังกุหนิง
- 3.หลวงวิลาศวงงาม (หรั้า อินทรนัญ) ได้รับการถ่ายทอดท่ารำเพลงหน้าพาทย์
- 4.ครูลมุล ยมะคุปต์ ได้รับการถ่ายทอดท่ารำทุกกระบวนท่าของตัวพระ
- 5.ครูมัลลี (หมั้น) คงประภักดิ์ ได้รับการถ่ายทอดท่ารำในบทบาทของตัวเงาะ กวางทอง และระบำชุดต่างๆ
- 6.หม่อมครูถ้วน ภัทรนาวิก ได้รับการถ่ายทอดท่ารำในบทบาทของนางเมฆา นางรจนา และกระบวนท่าของตัวนาง
- 7.ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ ได้รับการถ่ายทอดท่ารำในบทบาทของตัวพระ เป็นต้น

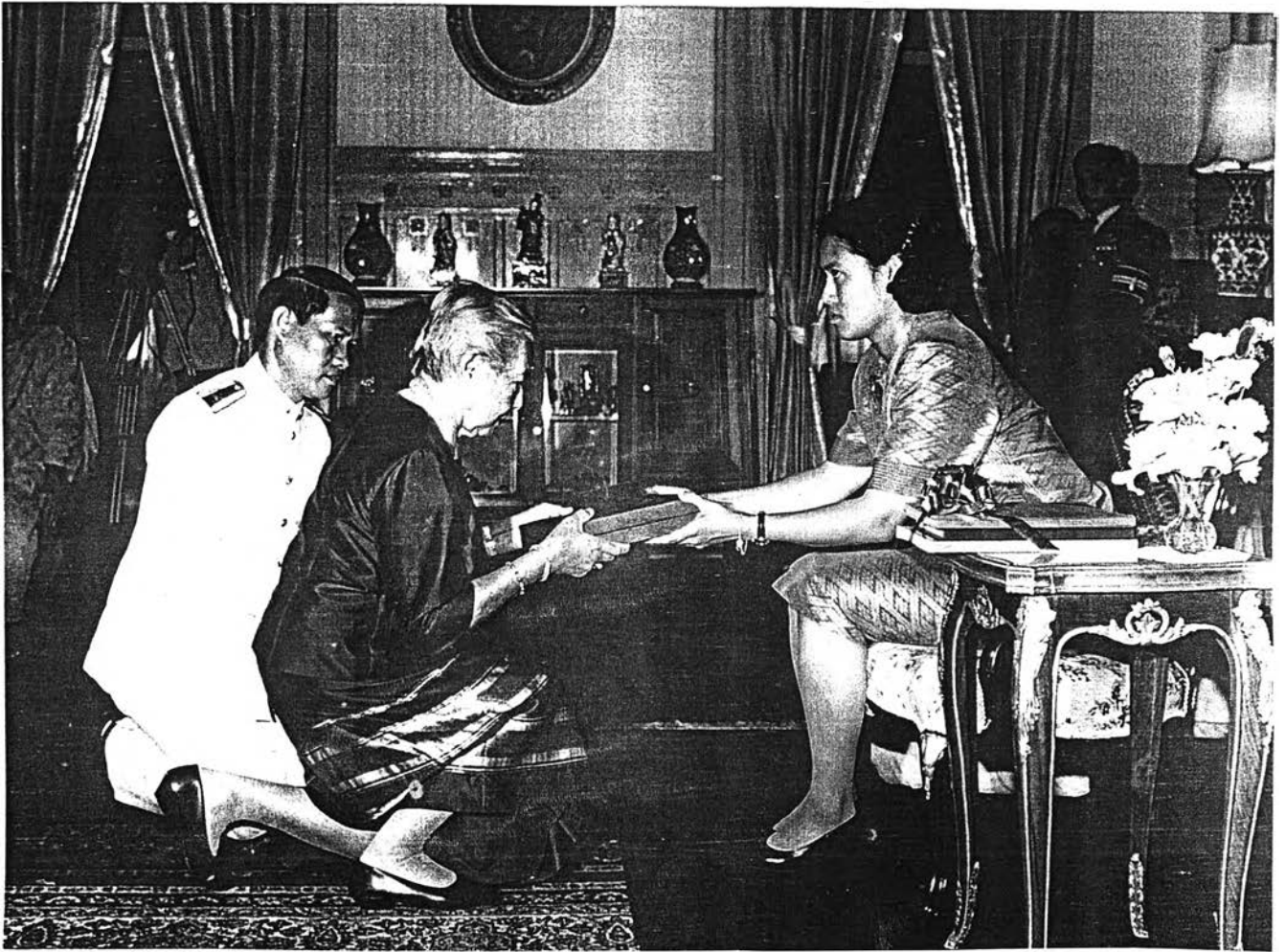
ครูสองชาติ ชื่นศิริ มีความสามารถสูงในการจดจำกรบวนท่ารำของครูลมุล ยมะคุปต์ ไว้ได้อย่างมั่นคง และพยายามพัฒนาลีลาท่ารำแต่ลท่าที่ได้รับถ่ายทอดมาจากครูให้ดีขึ้นด้วยตนเอง และพยายามรักษากลิ่นเม็ดเด็ดพรายต่างๆ ของครูไว้ได้อย่างน่าอัศจรรย์ และพยายามถ่ายทอดให้ศิษย์อย่างไม่ปิดบัง

ครูสองชาติ ได้ทำการสมรสกับ นายเจียด ชื่นศิริ มีธิดา 1 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 52/20 หมู่ที่ 1 แขวงบางขุนศรี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ

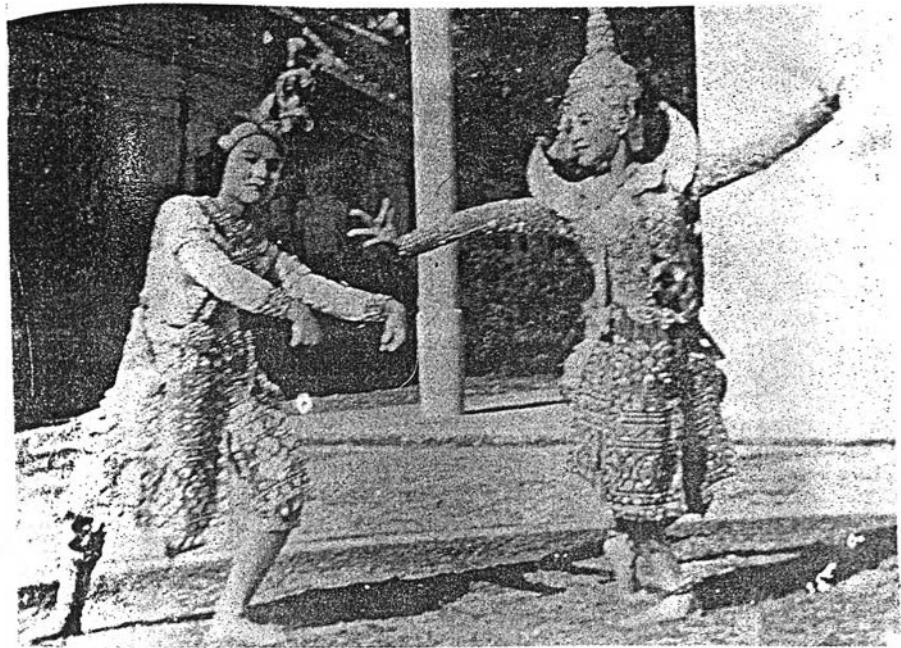

ภาพที่ 27 ครูสองชาติ ชื่นศิริ ขณะที่เริ่มเป็นผู้ช่วยครูลมูล อมะคุปต์ สอนนาฏยศิลป์ไทยให้กับศิษย์รุ่นน้อง

ที่มา : ศิลปินแห่งชาติ 2535 โดย คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, หน้า 38.

ภาพที่ 28 ครูสองชาติ ชื่นศิริ รับพระราชทานเข็มเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ
ที่มา : สองชาติ ชื่นศิริ

ภาพที่ 29 ครูสองชาติ ชื่นศิริ รับบทเป็นอิเหนา และปราณี สำราญวงศ์ รับบทเป็นมัทรง ในละครเรื่องอิเหนา ตอนที่อิเหนาให้หญ้าม้า

ที่มา : ศิลปินแห่งชาติ 2535 โดย คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, หน้า 37.

ภาพที่ 30 ครูสองชาติ ชื่นศิริ ขณะที่แสดงแบบในการบันทึกทำรำแม่บทใหญ่
ที่มา : ศิลปินแห่งชาติ 2535 โดย คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, หน้า 36

ภาพที่ 31 ครูสองชาติ ชื่นศิริ แสดงรำดูฉายพราหมณ์ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา
ขณะที่เดินทางไปสอนนาฏศิลป์ไทย ในระหว่าง พ.ศ.2531-2531.

ที่มา : ครูสองชาติ ชื่นศิริ

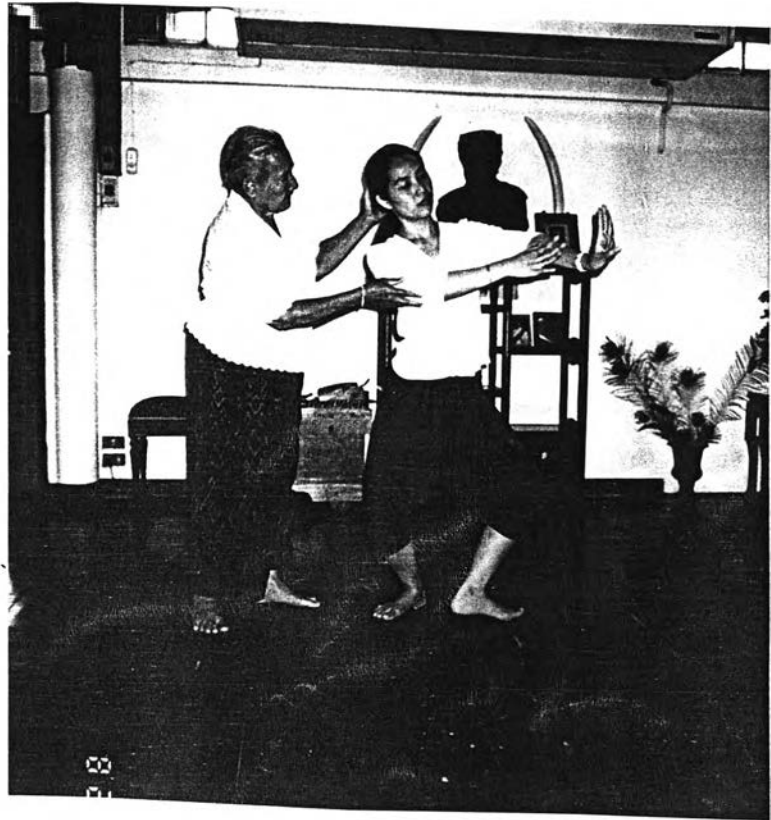
ภาพที่ 32 ครูสองชาติ ชื่นศิริ ทำท่า "เหมือนแรกจะรุ่ม" ในการแสดงรำดูฉาย
พราหมณ์ ขณะอายุประมาณ 70 ปี
ที่มา : ครูสองชาติ ชื่นศิริ

ภาพที่ 33 ทำรำ "เหมือนแรกจะรุ่น" ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดทำรำจาก ครูสองชาติ ชื่นศิริ (มือซ้ายตั้งวงหงาย แขนตั้งระดับไหล่ มือขวาตั้งวง ปลายมืออยู่ที่กึ่งกลางของข้อศอกกับข้อมือซ้าย, กรกฎาคม 2542)

ภาพที่ 34 ปี่พาทย์รับทั้งวง ในเพลงแม่ศรี (ปัจจุบันไม่ได้รำแบบท่ารับนี้ ในการ
รำดูยฉายพราหมณ์)

ภาพที่ 35 ทำท่า (เหมือนทองทา) ติด มือขวาสูงขึ้น

2.ทรงศรี (เทวคุปต์) กุญชร ณ อยุธยา

ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา ศิลปินผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำชួយฉายพราหมณ์ จากครูลมูล ยมะคุปต์ (ประมาณ พ.ศ.2497 – ผู้วิจัย) เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียน โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในปัจจุบัน) ซึ่งทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา ได้รับการถ่ายทอดทำรำชួយฉายพราหมณ์ จากครูลมูล ยมะคุปต์ ในขณะที่เรียนอยู่ชั้นกลางปีที่ 1 อายุประมาณ 15 ปี เพื่อออกแสดงรำชួយฉายพราหมณ์ครวละ 5 คนบนเวทีเดียวกัน ในงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ณ ทำเนียบรัฐบาล และยังได้แสดงเบิกโรง หรือสลับฉากในการแสดงละครยุคอนุภาพฯ ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ณ กระทรวงวัฒนธรรม และโรงละครแห่งชาติ

ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา เป็นศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำชួយฉายพราหมณ์ และได้แสดงละคร เรื่องการะเกด ที่ออกแพร่ภาพในสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ซึ่งก็ได้นำเอาความรู้ความสามารถทางด้านนาฏศิลป์มาประยุกต์ใช้ในการแสดงละครอีกด้วย ซึ่งในคราวที่แสดงละคร เรื่องการะเกดนี้ นางเอกของเรื่องจะต้องมีการรำชួយฉายพราหมณ์ด้วย ซึ่งในคราวนั้นทำให้ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา มีชื่อเสียงมาจากการแสดงละคร เรื่องการะเกดนี้ ในบทบาทของนางเอกที่มีการรำชួយฉายพราหมณ์ด้วย

ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา เกิดวันพุธที่ 8 สิงหาคม 2481 ปัจจุบันอายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 47/23 ซอยลาดพร้าว 15 เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

เริ่มการศึกษาครั้งแรกที่โรงเรียนศิริศึกษา (ฝั่งธนบุรี) จนจบชั้นประถมปีที่ 4 และได้ศึกษาต่อที่โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ในปัจจุบัน) ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขณะนั้นอายุ 13 ย่าง 14 ปี

สาเหตุที่เลือกเข้าเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์นั้น เป็นความต้องการของบิดและมารดา เนื่องจากบ้านของทรงศรี เทวคุปต์ (ฝั่งธนบุรี) อยู่ใกล้กับบ้านครุฑน้อย ชลานุเคราะห์ ซึ่งท่านทำงานอยู่ที่กองการสังคีตศิลป์ กรมศิลปากร บิดาและมารดาจึงได้ฝากทรงศรี เทวคุปต์ ให้เข้าเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ด้วย จะได้ไปโรงเรียนพร้อมกับครุฑน้อย

วิธีการเรียนการสอนในขณะนั้น คือ ตอนเช้าจะเรียนวิชาสามัญ และตอนบ่ายจะเรียนรำไทย โดยเริ่มจากการเรียนเพลงช้า เพลงเร็วเป็นลำดับแรก ในการเรียนการสอนนี้ครูผู้สอนจะ

พิจารณารูปร่างลักษณะของนักเรียนเพื่อที่จะแบ่งเป็นตัวพระ ตัวนาง ซึ่งในลำดับแรกนั้น ทรงศรี เทวคุปต์ ได้รับเลือกให้เป็นตัวนาง และต่อมาไม่นานจึงได้เปลี่ยนเป็นตัวพระ และเรียนมาโดยตลอด ครูผู้สอนในขณะนั้นได้แก่ ครูละมุล ยมะคุปต์ ครูผัน โมรากุล และครูหมั่น (ไม่ทราบนามสกุล) โดยมีครูอัมพร ชัชกุล เป็นผู้คัดเลือกนักแสดงเพื่อนำนักเรียนไปแสดงในงานต่างๆ ที่ทางโรงเรียนได้รับมอบหมายให้จัดการแสดงในสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ทำเนียบรัฐบาล โรงละครแห่งชาติ เป็นต้น

ในตอนแรกที่ทรงศรี เทวคุปต์ ฝึกหัดเรียนรำไทยเป็นตัวนางอยู่ประมาณ 1 เดือนนั้นครูผู้สอน คือ ครูจำเรียง พุทธประดับ (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปการแสดง 2533) และครูชลูด (ไม่ทราบนามสกุล) และต่อจากนั้นได้เปลี่ยนมาเรียนตัวพระโดยมีครูผู้สอนดังกล่าวนามข้างต้นเป็นผู้สอนจนจบการศึกษา

ขณะที่เป็นนักเรียนอยู่นั้น ได้รับเลือกให้แสดงในบทบาทต่างๆ เช่น ในขณะที่อยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้เริ่มแสดงเรื่องราชาธิราช เป็นเรื่องแรก รับบทเป็นทหาร แสดงที่โรงละครแห่งชาติ โดยได้นั่งโย้ไปมาตามจังหวะเพลง

เมื่ออยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้เริ่มรับบทบาทสำคัญขึ้น คือ ได้แสดงรำอวยพระ และการแสดงอื่นๆ ที่กระทรวงการต่างประเทศ และทำเนียบรัฐบาล และที่ทำเนียบรัฐบาลนี้เองที่ได้แสดงรำอวยถวายพรหมณโดยมีนักแสดงจำนวน 5 คนบนเวทีเดียวกันในคราวเดียวกัน ได้แก่

1. พิสมัย วิไลศักดิ์ . อยู่ตรงกลาง
2. ทรงศรี ภูณชร ณ อยุธยา (เทวคุปต์)
3. นฤมัย ไตรทองอยู่
4. รัตติยะ วิกสิตพงษ์
5. รำเพยพรรณ
6. สถาพร สนทอง
7. เทียมแซ ภูณชร ณ อยุธยา
8. ชนิษฐา ภูณชร ณ อยุธยา

โดยที่จะมีการสลับเปลี่ยนตัวนักแสดงชุดนี้อยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากการแสดงรำอวยถวายพรหมณที่ทำเนียบรัฐบาลจะต้องแสดง 5 คนเสมอ

ในขณะที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนนาฏศิลป์นั้น ได้แสดงละครของกรมศิลปากร ในบทบาทต่างๆ ดังนี้

เรื่องพระลอ รับบทพระลอ ตอน เลี้ยงน้ำ ตอนตามไก่ และบทบาทของพระลออง
สวน

เรื่องอิเหนา รับบทอิเหนา (นักแสดงชุดที่ 1) แสดงที่โรงละครแห่งชาติ เหตุที่ต้องมีชุด
ที่ 1 และชุดที่ 2 เนื่องจากได้แสดงเรื่องนี้ยาวนานนับเดือน จึงต้องมีการสลับสับเปลี่ยนตัวผู้แสดง
กันอยู่เสมอ

ละครเรื่องอนุภาพ บทพระพันธ์ของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งได้รับบทต่างๆ ตาม
เนื้อเรื่อง

ทรงศรี (เทวคุปต์) ภูษธร ณ ออยุธยา เริ่มทำงานกรมประชาสัมพันธ์ในขณะที่ศึกษาอยู่ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 5 ตอนเทอมปลายจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยตอนเช้าจะเข้าไปเซ็นต๋อที่กรม
ประชาสัมพันธ์ แล้วก็ไปเรียนตามปกติ ที่กรมประชาสัมพันธ์นี้ทำหน้าที่ฝ่ายจัดรายการ (ราย
การสด ทวีช่อง 4) ได้เริ่มทำงานที่กรมประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังเนื่องด้วย อาจารย์จำนง รังสิกุล
ชอบดูเรื่องอิเหนาที่แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ จึงได้ให้ครูสัมพันธ์ พันธุ์มณีมาชวนไปทำงานที่
กรมประชาสัมพันธ์ และเมื่อเรียน จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว อาจารย์จำนง รังสิกุลก็บอกว่า
“เรียนพอแล้ว มาทำงานเถอะ” จึงได้ยุติการเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์

เมื่อทำงานที่กรมประชาสัมพันธ์อย่างเต็มตัวนั้น ก็ได้แสดงละครโทรทัศน์เรื่อยมา โดย
แสดงของคณะสัมพันธ์ และคณะพलयมงคล (คณะละครของของ ม.ล.ขาบ ภูษธร ณ ออยุธยา)
ซึ่งส่วนใหญ่ละครของคณะพलयมงคลนี้จะเป็นละครพันทาง และได้แสดงละคร เรื่อง การะเกด
เป็นตัวการะเกด ซึ่งในละครเรื่องนี้จะต้องรำอุบายพราหมณ์ด้วย

เมื่อทำงานที่กรมประชาสัมพันธ์ได้ประมาณ 2 ปี คุณสุรัตน์ พุกกะเวส ได้มาติดต่อให้
แสดงภาพยนตร์ เรื่อง สาวน้อย และเรื่องดวงชีวิต ทำสัญญา 3 ปี ซึ่งในขณะที่รับงานแสดงเรื่อง
สาวน้อยนี้ก็ได้ออกจากกรมประชาสัมพันธ์ และเมื่อหมดสัญญา 3 ปีแล้วก็รับงานแสดงภาพ
ยนตร์ และได้เป็นครูสอนอยู่ประมาณ 4-5 ปี และลาออกเพื่อมาทำกิจการร้านอาหาร ชื่อ วิลล่า
ฟลอรา ประมาณ 8 ปี (พ.ศ. 2508-2516) และต่อมาได้ทำหน้าที่แม่บ้านอย่างเต็มตัว ในขณะที่
เดียวกันก็ได้สอนรำไทยที่สโมสรแม่บ้านทหารบกบ้าง ที่โทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม และที่โทรทัศน์
ช่อง 5 บ้าง และได้สอนที่โรงเรียนนาฏศิลป์สัมพันธ์ โดยการชักชวนของครูสัมพันธ์ พันธุ์มณี

ทรงศรี ภูษธร ณ ออยุธยา กล่าวว่า “การที่จะรำให้ดีขึ้น จะต้องเข้าใจถึงบทร้อง ซึ่งมีทั้ง
ความอ่อนช้อย และอ่อนหวาน ในการฝึกรำอุบายพราหมณ์ เมื่อครูต่อทำรำให้ฉัน เราจะต้อง
สังเกตให้ดี ดูให้ละเอียดครูจะบอกเทคนิคให้บ้าง ตัวเราจะต้องฝึกฝนให้มาก การฝึกรำที่หน้า

กระຈักจะช่วยให้ได้มาก เราต้องฝึกให้มากที่สุด ในการฝึกรำดูฉายพราหมณ์ครั้งแรกนั้น ครูจะ
 รำนำ และนักเรียนจะรำตาม ต่อมาครูจะเป็นผู้ดูและจะช่วยบอกถึงสิ่งที่ดีและสิ่งที่ต้องแก้ไขให้
 ประสพการณ์จะมีส่วนช่วยมากในการแสดง ในการรำดูฉายพราหมณ์จะต้องยิ้มในหน้า ครูจะ
 บอกถึงความเหมาะสมว่าสิ่งใดมากเกินไปหรือสิ่งใดน้อยไป"

รำดูฉายพราหมณ์นั้น ได้รับความนิยมมากในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ที่แสดง
 รำดูฉายพราหมณ์คนแรก คือ ส่องชาติ ชื่นศิริ แสดงเป็นนางเกศสุริยง ในเรื่องสุวรรณหงส์

ทรงศรี (เทวคุปต์) กุญชร ณ อยุธยา ได้กลับเข้ามารับราชการที่ แผนกนาฏศิลป์ กองการ
 สังคีตศิลป์ กรมศิลปากร (สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ ปัจจุบัน) ในปีพ.ศ. 2525 และได้ลาออกจาก
 ราชการในอีก 5 ปี ต่อมา (พ.ศ. 2530) และได้ทำหน้าที่แม่บ้านอย่างสมบูรณีกครั้ง

ภาพแสดงผลงาน ของ ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 36 แสดงละคร เรื่องการะเกด ที่สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
 ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 37 แสดงรำดูยฉายพราหมณ์ ในคราวละ 5 คน ในสมัยจอมพล ป. พิบูล
สงคราม ซึ่งในยุคนั้นจะนิยมสวมรองเท้าปลายงอน ในขณะที่แสดงละคร หรือนาฏยศิลป์
ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 38 แสดงเป็น "อิเหนา" ในละคร เรื่องอิเหนา ที่โรงละครแห่งชาติ
ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 39 แสดงภาพยนตร์ เรื่องสาวน้อย

ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 40 เป็นแบบในการบันทึกท่ารำ "รำวงมาตรฐาน" ของกรมศิลปากร
ที่มา : ทรงศรี กุณชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 41 แสดงเป็น พระลอ ในละคร เรื่องพระลอ ที่โรงละครแห่งชาติ
ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 42 แสดงเป็น อิเหนา ในละคร เรื่องอิเหนา ที่โรงละครแห่งชาติ
ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 43 ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา ในขณะที่รำจួយฉายพราหมณ์
ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 44 ถ่ายภาพร่วมกับ ครูลมูล ยมะคุปต์ และเพื่อนักเรียนที่ไปเผยแพร่
นาฏยศิลป์ไทยที่สหภาพมา

ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

ภาพที่ 45 การแสดงนาฏศิลป์ไทย ขณะที่ ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา รับราช
การอยู่ที่แผนกนาฏศิลป์ กองการสังคีตศิลป์ (สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์)

□ □ อัดฉากรมฤๅษีปี่หมายเดาหนึ่ง ทรงศรี เทว
 ลปเต้ งามชมช้อยใจสาวกโต จงละไรจ้ให้ชาวคองประ
 เทศมที่วังดาฟองลรั้ว อัดทรงตวงงามเหนือนเดิม

ภาพที่ 46 ขณะทีแสดงนาฏยศิลป์ไทย ที่ร้านวิลล่า ฟลอร์ร่า
 ที่มา : ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา

3. พิสมัย วิไลศักดิ์

พิสมัย วิไลศักดิ์ ศิลปินผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำฉุยฉายพราหมณ์ จากครูลมูล ยมะคุปต์ (ประมาณ พ.ศ.2497 – ผู้วิจัยฯ) เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ปัจจุบัน) ซึ่งพิสมัย วิไลศักดิ์ ได้รับการถ่ายทอดทำรำฉุยฉายพราหมณ์ จากครูลมูล ยมะคุปต์ ในขณะที่เรียนอยู่ชั้นกลางปีที่ 1 เพื่อออกแสดงรำฉุยฉายพราหมณ์คราวละ 5 คน โดยที่พิสมัย วิไลศักดิ์ จะรำอยู่ตรงกลาง แฉวหน้า ในงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ณ ทำเนียบรัฐบาล และแสดงเบิกโรง หรือสลับฉากการแสดงละครยุคอาณานิคม ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

พิสมัย วิไลศักดิ์ เป็นศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำฉุยฉายพราหมณ์ และได้แสดงภาพยนตร์เรื่องการะเกด ก็ได้นำเอาความรู้ความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ไทย มาประยุกต์ใช้ในการแสดงภาพยนตร์ด้วย

พิสมัย วิไลศักดิ์ เกิดวันที่ 7 ธันวาคม 2482 อายุ 59 ปี ที่อยู่ปัจจุบัน 1148/153 พิษัยคอนโด ถนนนครชัยศรี ดุสิต กรุงเทพฯ 10300 เป็นบุตรคนที่ 2 ในจำนวนพี่น้องสองคนของ นาย สงวน และนางปุย วิไลศักดิ์

เดิมอยู่บ้านเลขที่ 37 ตรอกสุเหว่า บางลำพู ต่อมาได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยกพลขึ้นประเทศไทย ทำให้คุณแม่ของคุณพิสมัยเสียชีวิตลง ขณะนั้นเธออายุประมาณ 2-3 ขวบ เหตุการณ์ในวันนั้น พิสมัยยังจำได้ดี คือ มีการทิ้งระเบิดแถวบางกอกน้อย พี่ชายจึงได้อุ้มพิสมัยไปฝากไว้ที่วัดชนะสงคราม สมัยก่อนเรียกว่าวัดคลองกุ่ม เมื่อกลับมาที่บ้านคุณแม่ก็ได้เสียชีวิตแล้ว แต่ครอบครัวของพิสมัยก็ยังดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข แม้ว่าแม่ปุยจะเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม จนกระทั่งพิสมัยมีอายุถึงเกณฑ์ที่ต้องเข้าศึกษาชั้นประถม จึงได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนบำรุงวิทยา ตรอกมะยม สะพานเสี้ยว แถวกรมสรรพากร เมื่อพิสมัยเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 2 คุณพ่อจึงได้เสียชีวิตลง ทำให้พิสมัยจึงต้องไปอาศัยอยู่กับพี่ชายซึ่งได้แต่งงานแยกครอบครัวออกไปแล้ว

การอยู่บ้านหลังใหม่นี้ไม่ค่อยจะสบายเหมือนกับอยู่บ้านคุณพ่อคุณแม่ เนื่องจากพี่สะใภ้ไม่ชอบพิสมัย อันเนื่องมาจากพิสมัยไม่ชอบที่จะทำงานบ้าน เพราะคุณพ่อ คุณแม่ของพิสมัยไม่เคยให้คุณพิสมัยต้องทำงานบ้านเลย เมื่อคุณพิสมัยจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ได้เข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในปัจจุบัน) กรมศิลปากร สังกัด

กระทรวงวัฒนธรรม สาเหตุที่พิสมัยเลือกศึกษาต่อที่โรงเรียนนาฏศิลป์ เพราะพิสมัยชอบร้องรำมาตั้งแต่เล็กๆ ตอนที่เธอสมัครสอบเข้าโรงเรียนนาฏศิลป์ มีนักเรียนมาสมัครเข้ามากพอสมควร ซึ่งพิสมัยเป็นหนึ่งใน 90 คน ที่สอบติดรุ่นนั้น ข้อสอบที่ใช้เป็นการสอบข้อเขียนเพียงอย่างเดียว และในการศึกษาต่อที่โรงเรียนนาฏศิลป์ พิสมัยได้เลือกเรียนสาขานาฏศิลป์ไทย และได้ทุ่มเทเอาใจใส่กับการเรียนตลอดเวลา

ในสมัยที่พิสมัยเข้าเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์นั้น อธิบดีกรมศิลปากรคือ หลวงรณสิทธิ์ หัวหน้ากองศิลปศึกษา คือ นายธนิต อยู่โพธิ์ และมีอาจารย์ชুমสิริ สิทธิพงศ์ เป็นอาจารย์ใหญ่

เมื่อเริ่มแรกของการเรียนนาฏศิลป์ไทย สาขาละครนี้ ครูผู้สอนจะต้องทำการคัดเลือกนักเรียนเพื่อให้แยกฝึกเป็นตัวละครหรือตัวนาง และในครั้งนั้น พิสมัย วิไลศักดิ์ ได้รับคัดเลือกให้เรียนตัวละคร โดยเริ่มเรียนเพลงช้า เพลงเร็ว โดยที่ครูให้หัดร้อง จะ-โจง-จะ ทิง-โจง-ทิง ต่อมาจึงให้หัดไล่เสียงทำนองเพลง และเมื่อรำได้ดีแล้วจึงจะมีครูสาขาดุริยางค์ไทยมาตีระนาดให้รำ และในการฝึกรำเพลงเร็วก็จะใช้วิธีการเดียวกัน คือ จะให้ร้องคำว่า ตีบ -ทิง-ทิง และให้ไล่เสียงเป็นทำนองเพลงเร็ว และจึงให้รำเข้ากับเสียงระนาด ตามลำดับ ครูผู้สอนรำฝ่ายตัวละครในขณะนั้นได้แก่ ครูอัมพร ชัชกุล และครูละมุล ยมะคุปต์

คุณพิสมัย ได้เล่าให้ฟังว่า เวลารำเธอจะรำกับกระจก พอครูมาจับทำให้ก็จะจำตำแหน่งที่ครูบอกให้ขึ้นใจ จากการที่พิสมัยขยันฝึกซ้อมและตั้งใจเรียนรำนั้น ทำให้ครูสองชาติ ชื่นศิริ จะเป็นผู้จับท่ารำให้พิสมัย และพยายามที่จะปั้นคุณพิสมัย ในการเรียนปีแรก คุณพิสมัยได้แสดงเรื่องสมิงพระรามอาสา แสดงเป็นตัวเสนา ตอนนั้นพิสมัยตัวเล็กมาก จะนั่งเป็นคนสุดท้ายของแถว นั่งโย้ไปโย้มาจนกระทั่งหลับ ต่อมาได้แสดงเป็นตัวไก่อแก้ว ในเรื่องพระลอ พอเรียนปีที่ 2 พิสมัยจึงได้ถูกคัดเลือกให้เป็นนางเอกในเรื่อง ชุนช้างขุนแผน ตอน พลายเพชฌพลายบัวออกศึก พิสมัยได้รับบทเป็น "นางแว่นแก้ว" ในการแสดงบทบาทของนางแว่นแก้วนี้ ครูผู้ฝึกฝนให้พิสมัยเป็นนางเอกจนเป็นที่ยอมรับของแฟนละครคือ ครูจำเรียง พุทธประดับ (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปี 2533) หลังจากที่พิสมัยได้แสดงเป็นนางเอกแล้ว หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปี 2528) ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยของกรมศิลปากรในขณะนั้น ได้ปั้นพิสมัยให้เป็นพระเอกละครรำ ในละครเรื่อง สังข์ทอง โดยรับบทพระสังข์ทอง การแสดงเรื่องสังข์ทองนี้ ได้จัดผู้แสดงเป็นสองชุด โดยที่หม่อมราชวงศ์เดือนเด่น สวัสดิวัตน์ แสดงเป็นพระสังข์ ในชุดที่ 1 และพิสมัย วิไลศักดิ์ แสดงเป็นพระสังข์ ในชุดที่ 2 เมื่อพิสมัยได้แสดงเรื่องสังข์ทองแล้ว ทำให้พื้นฐานการรำ

ของพิสมัยดียิ่งขึ้น ครูละมุล ยมะคุปต์ จึงได้นำพิสมัย มาปั้นอีกครั้ง ซึ่งเป็นการปั้นเพื่อให้รำถวายหน้าพระที่นั่งโดยเฉพาะ และได้สอนให้พิสมัยรำในบทบาทของพระลอด้วย ครูละมุล ยมะคุปต์นี้ นอกจากจะฝึกซ้อมให้พิสมัยที่โรงเรียนแล้ว ยังได้พาพิสมัยไปฝึกซ้อมที่บ้านด้วยอยู่เสมอ

การแสดงรำหน้าพระที่นั่งครั้งแรก คือ การรำถวายพระพรหน้าพระที่นั่งเพียงคนเดียว ขณะนั้นอายุประมาณ 14-15 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และพิสมัยได้รับการถ่ายทอดการรำแยฉายพราหมณ์ครั้งแรก โดยการสอยตัวต่อตัวเพียงคนเดียว โดยที่ครูอัมพร ชัชกุลจะเป็นผู้สอนอารมณ์ในการรำ (Feeling) โดยที่ครูจะเรียกให้มารำในห้องพักครู และได้ออกแสดงรำฉุยฉายพราหมณ์ที่ทำเนียบรัฐบาล ต่อมาเมื่อมีการแสดงรำฉุยฉายพราหมณ์ที่ทำเนียบรัฐบาลในโอกาสต่างๆ จึงได้มีการเพิ่มนักแสดงให้แสดงคราวละ 5 คน ซึ่งจะสลับสับเปลี่ยนตัวนักแสดงอยู่เสมอ ได้แก่

- 1.สถาพร สนทอง
- 2.ทรงศรี (เทวคุปต์) กุญชร ณ อยุธยา
- 3.รัตติยะ วิกสิตพงศ์
- 4.รำเพยพรรณ
- 5.ชนิษฐา กุญชร ณ อยุธยา
- 6.เทียมแซ่ กุญชร ณ อยุธยา
- 7.พิสมัย วิไลศักดิ์

พิสมัย วิไลศักดิ์ จะต้องได้รับเลือกให้รำอยู่ตรงกลางเสมอ จนกระทั่งพิสมัยศึกษาจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็ได้ลาออกจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ มาเรียนต่อที่โรงเรียนกรุงเทพการบัญชี เมื่อย้ายมาเรียนที่โรงเรียนกรุงเทพการบัญชี ก็ได้พบกับจุดหักเหของชีวิตอีกครั้ง โดยได้มาพบกับคุณอิงอร เจ้าของบริษัทประกัน เรื่องการระแคะ ระแกระ ต้องการหานางเอกใหม่ที่มีความสามารถในการรำฉุยฉายพราหมณ์ คุณอิงอรจึงได้ติดต่อให้คุณพิสมัยแสดงภาพยนตร์ เรื่องการระแคะ ระแกระ นี้ ซึ่งพิสมัยก็ได้ตกลงรับแสดงภาพยนตร์ ได้ค่าตอบแทนเป็นเงิน 50,000 (ห้าหมื่นบาท) ซึ่งนับว่ามากที่สุดในยุคนั้น เมื่อเทียบกับนางเอกคนอื่นๆ ในยุคนั้น เช่น คุณเพชรรา เขาวราช ได้ค่าตอบแทนต่อเรื่องประมาณ 4,000-5,000 บาท

การแสดงภาพยนตร์ เรื่องการระแคะ ระแกระ นี้ เป็นภาพยนตร์เรื่องแรกในชีวิตของ คุณพิสมัย ในการถ่ายทำครั้งแรก คุณพิสมัยได้นำเอาวิธีการแสดงละครรำมาใช้ ทำให้สามารถพัฒนาฝีมือการแสดงของตนเองได้อย่างดียิ่ง เมื่อภาพยนตร์เรื่องการระแคะ ระแกระ ได้ออกฉายที่โรงภาพยนตร์เฉลิมกรุง

ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้ฉายนานกว่า 2 เดือน (ปีพ.ศ. 2501) นับว่าเป็นปรากฏการณ์ของภาพยนตร์ไทยในสมัยนั้นที่ทำรายได้ถึง 2-3 ล้านบาท นับว่าเป็นรายได้ที่ดีมากในสมัยนั้น เพราะค่าเข้าชมภาพยนตร์ในสมัยนั้นเพียงคนละ 3 บาทเท่านั้น สาเหตุที่ทำให้ภาพยนตร์เรื่อง การเกิดมียาได้มากอีกประการหนึ่ง คือ คุณพิสมัยจะรำดูฉายพราหมณ์โชว์ ก่อนภาพยนตร์จะฉาย เมื่อรำจบแล้วก็ตัดเข้าภาพยนตร์ตอนที่พระเอกของเรื่อง คือ คุณลือชัย นฤนาท กำลังปรบมือพอดี จากภาพยนตร์เรื่องแรกที่ทำให้พิสมัยเป็นที่รู้จัก พิสมัยก็รับแสดงภาพยนตร์อีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องโลมสองฟ้า ดัชนินาง จำเลยรัก ทำให้คุณพิสมัยไม่มีเวลาที่จะไปเรียนที่โรงเรียนกรุงเทพการบัญชี จึงได้ลาออกจากโรงเรียนกลางคัน ต่อมาคุณพิสมัยได้รับแสดงภาพยนตร์ เรื่องดวงตาสวรรค์ และภาพยนตร์เรื่องนี้เองที่ทำให้คุณพิสมัยได้รับรางวัลตุ๊กตาทอง โดยมีมือการกำกับของ คุณวิจิตร คุณาวุฒียิ่งทำให้คุณพิสมัยมีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น งานแสดงของคุณพิสมัยก็หลังไหลเข้ามามาจนบางครั้งเป็นเดือนๆ คุณพิสมัยไม่ได้กลับบ้านนอนบ้านเพราะต้องนอนแต่ในรถ เพราะเมื่อถ่ายภาพยนตร์เรื่องนี้หมด ก็ต้องเดินทางไปถ่ายภาพยนตร์เรื่องต่อไป คุณพิสมัยยังรับแสดงภาพยนตร์ต่อมาอีกหลายเรื่อง และได้ร่วมงานกับผู้กำกับภาพยนตร์ฝีมือดีๆ หลายคน ได้แก่ คุณสุพรรณ พรพรรณ คุณวิจิตร คุณาวุฒ คุณมารุต (ไม่ทราบนามสกุล) คุณเชิด ทรงศรี คุณเนรมิตร และคุณ ส. อาสนจินดา (ถึงแก่กรรม) เป็นต้น การแสดงของคุณพิสมัยมรการพัฒนาและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้ได้รับตุ๊กตาทองจาก เรื่อง เงิน เงิน เงิน และได้รับรางวัลสุพรรณหงส์ทองคำ จากเรื่อง ไร้เสน่หา คุณพิสมัยได้แสดงภาพยนตร์มากมายกว่า 400 เรื่อง โดยใช้เวลาอยู่ในวงการภาพยนตร์ทั้งหมด 27 ปี กาลเวลาผ่านไป นางเอกมีเพิ่มมากขึ้นทำให้คุณพิสมัยได้เริ่มรับบทที่มีอายุมากขึ้น เช่น บทแม่ บทหน้า และบทป่า จนกระทั่งคุณนฤมล นิลวรรณ ซึ่งเป็นผู้จัดละครโทรทัศน์ ของสถานีโทรทัศน์สีช่อง 3 ได้ทาบทามให้คุณพิสมัยมาแสดงละครโทรทัศน์ เรื่องห้องที่ยังจัดไม่เสร็จ ซึ่งรับบทเป็นแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูกจำนวน 5 คนเพียงลำพังคนเดียว ซึ่งผู้กำกับการแสดงโทรทัศน์เรื่องนี้ คือคุณสะอาด เปี่ยมพงศ์สานต์ คุณพิสมัยค่อนข้างหนักใจมาก เพราะคุณพิสมัยมีปัญหาเรื่องเสียงพูด ซึ่งคุณจรี ใสศิริ และคุณนพพล โกมารชุน ก็ได้ให้กำลังใจเสมอ โดยให้เหตุผลว่าคุณพิสมัยเป็นคนพูดคำควบกล้ำได้ชัดเจน และคนที่เสียงต่ำๆ เวลาแสดงละครโทรทัศน์จะดีกว่าคนเสียงแหลมๆ จึงทำให้คุณพิสมัยตัดสินใจรับแสดงละคร เรื่องห้องที่ยังจัดไม่เสร็จ จากการทำงานการแสดงภาพยนตร์มา 27 ปี จึงไม่เป็นการยากเลยสำหรับการแสดงออกทางกายและอารมณ์ แต่สิ่งที่ยากสำหรับคุณพิสมัยในขณะนั้น คือการท่องจำบท เนื่องจากการถ่ายทำภาพยนตร์นั้นจะถ่ายทีละคัท (Cut) ซึ่งจะสามารถบอกบทได้ แต่การแสดงละครโทรทัศน์จะถ่ายทำรวดเดียวจบ ซึ่งทำให้คุณพิสมัยต้องทำงานหนักมากขึ้น ในบางครั้งคุณพิสมัยจะต้องนั่งท่องบทในวันเสาร์ วันอาทิตย์ เพื่อที่จะถ่ายละครในวันจันทร์ถึงวันพุธ และวันพฤหัสบดี คุณพิสมัยมักจะไปเที่ยวคลายเครียด ซึ่งเมื่อ

ละครโทรทัศน์เรื่องนี้ออกฉาย ประชาชนก็ให้การยอมรับอย่างยิ่ง หลังจากนั้น คุณพิสมัยก็แสดงละครโทรทัศน์มาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันนี้รวมเวลาถึง 12 ปี และเวลา 12 ปีที่คุณพิสมัย รับแสดงละครนี้ก็ได้รับรางวัลเมขลา จากละครโทรทัศน์ เรื่องปีกमारซึ่งแพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 5 ในปัจจุบันคุณพิสมัยก็ได้รับแสดงละครอยู่ ซึ่งเธอสนุกกับงานที่ทำมาก ตลอดระยะเวลา 39 ปี ที่คุณพิสมัยเข้ามาทำงานในวงการบันเทิง ภาพยนตร์ที่คุณพิสมัยมีความประทับใจมากที่สุด คือ เรื่องการเกิด เพราะเป็นภาพยนตร์เรื่องแรกที่ทำให้คุณพิสมัยแจ้งเกิดในวงการ และ ภาพยนตร์ เรื่องดวงตาสวรรค์ เพราะทำให้คุณพิสมัยได้รับรางวัลตุ๊กตาทอง ส่วนทางด้านละครโทรทัศน์ คุณพิสมัยประทับใจเรื่อง ห้องที่ยังจัดไม่เสร็จ เพราะเป็นละครชีวิตที่มีเนื้อหาดีมาก รวมถึงองค์ประกอบหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นผู้กำกับการแสดง ผู้จัดการแสดง บทประพันธ์ ฉาก และนักแสดงทุกคน คุณพิสมัยเพิ่งระลึกเสมอว่า ที่ตนเองอยู่ในวงการนี้เป็นเวลานาน ก็เพราะคุณพิสมัยนับถือครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ ที่ให้อาชีพสำหรับตนเอง เมื่อมีการทำบุญไหว้ครูประจำปี คุณพิสมัยก็จะนำเงินไปร่วมทำบุญทุกครั้ง โดยช่วงแรกๆ จะจัดพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ที่บ้านของตนอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันได้ขายบ้านไปแล้ว จึงไปร่วมพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ที่บ้านของ คุณรอง เค้ามูลคดี และที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ที่จัดเป็นประจำทุกปีเสมอ

คุณพิสมัย วิไลศักดิ์ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนนาฏศิลป์ ไว้หลายประการได้แก่

1. การเรียนนาฏศิลป์ จะสอนให้เราส่ง่า ไปไหนไม่กลัวใคร มีความมั่นใจในตัวเองสูง เวลาเดินหรือนั่งก็จะดันเอว ดันหลังอยู่เสมอ
2. การเรียนนาฏศิลป์ เป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่ง ที่สามารถบริหารได้ทุกสัดส่วนของร่างกาย ทำให้เรามีสุขภาพดี และมีพื้นฐานการรำที่ถูกต้อง
3. วิทยาลัยนาฏศิลป์สมัยนี้ ต่างกับวิทยาลัยนาฏศิลป์สมัยของคุณพิสมัย เพราะอาจารย์เสรี หวังในธรรม เป็นผู้พัฒนานาฏศิลป์ไทยให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
4. ปัจจุบันมีการพัฒนาการแสดงละครให้กระชับมากขึ้น เพื่อไม่ให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย และเป็นการง่ายที่จะนำไปแสดงยังต่างประเทศ ทำให้ชาวต่างประเทศเข้าใจการแสดงนาฏศิลป์ไทยมากยิ่งขึ้น
5. คุณพิสมัยแสดงความเห็นว่า ฝีมือการแสดงของนักเรียนนาฏศิลป์ ในสมัยปัจจุบันสู้รุ่นของคุณพิสมัยไม่ได้ เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่แก่งแย่งแข่งขัน เด็กนักเรียนก็เพิ่มมากขึ้น อาจารย์ผู้สอนก็สอนกันทั้งวัน จึงทำให้บางครั้งผู้สอนหงุดหงิด จึงทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการถ่ายทอดวิชาความรู้ และเด็กนักเรียนก็เหนื่อยที่จะรับรู้การเรียน ทำให้ฝีมือการรำละครของเด็กรุ่นใหม่ปัจจุบันสู้เด็กรุ่นสมัยของคุณพิสมัยไม่ได้

ภาพทำรำอวยชัยพราหมณ์ โดย พิสมัย วิไลศักดิ์

ภาพที่ 47 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรำ ทำท่าสอดสร้อยมาลา

ที่มา : แดบบันทึกภาพรายการจันทร์กะพริบ

ภาพที่ 48 ท้ายเพลงรำ ทำท่าป้อง

ที่มา : แดบบันทึกภาพรายการจันทร์กะพริบ

ภาคผนวก ข.

ภาพแสดงทำรำดูฉายพราหมณ์

ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดทำรำ จาก ครูสองชาติ ชื่นศิริ

ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2535

ภาพการบันทึกทำรำจួយฉายพราหมณ์

ซึ่งผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดทำรำ จากครูสองชาติ ชื่นศิริ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2542

ภาพที่ 52 ปีพาทย์บรรเลงเพลงรำ
ทำท่าสอดสร้อยมาลา

ภาพที่ 53 บรรเลงเพลงรำ (ต่อ)หัน
ตัวทางด้านซ้าย สอดมือจีบ ก้าวเท้าขวาแล้ว
หมุนตัวมาทางด้านขวา มือขวาตั้งวงระดับแง่
ศีรษะ มือซ้ายจีบหงายระดับชายพก

ภาพที่ 54 ทำป้องหน้า โดยหันตัว
เฉียงทางด้านขวามือ มือซ้ายป้องหน้า มือ
ขวาหงายอระดัมสะเอว กระดกเท้าซ้าย
เฉียงขวา

ภาพที่ 55 เอื้อนทำนองเพลง
(ร้องเพลงอุยฉาย)

ภาพที่ 56 เอื้อนทำนองเพลง (ร้องเพลงดูยฉาย) ท่าที่ 2

ภาพที่ 57 ร้องเพลงดูยฉาย ดูย (ฉายเอย) ฉายเท้าขวา ลักคอก มือทั้งสองจับหงาย

ภาพที่ 58 (ดูย) ฉายเออย มือซ้าย
ตั้งวง มือขวาหงาย แขนตั้งระดับไหล่ เท้า
ขวาก้าวไขว้ กระทั่งเท้าซ้าย สะดุ้งตัวขึ้นเล็ก
น้อย เอียงซ้าย

ภาพที่ 59 ช่างงามขำ มือขวาหงาย
งระดับแง่ศิวระะ มือซ้ายตั้งวงระดับปาก
เท้าซ้ายยกหน้า เอียงขวา หันหน้าเฉียงตาม
มือซ้ายที่ตั้งวง

ภาพที่ 60 ช่างรำ มือซ้ายตั้งวงที่
ชายพก มือขวาหงายองระดับสะเอว เท้าซ้าย
ก้าวข้าง เอียงขวา

ภาพที่ 61 โยกย้าย มือซ้ายจับคว่ำข้าง
ลำตัว มือขวาดั้งวงที่ชายพก เท้าขวากะดก
เฉียง เอียงขวา

ภาพที่ 62 สะเอดแสนอ่อน หัน
ตัวทางด้านขวา เท้าซ้ายก้าวข้าง มือ
ทั้งสองจับคว่ำระดับสะเอดแล้วม้วน
ออกเป็นเท้าสะเอด เท้าซ้ายก้าวข้าง
เอียงซ้าย

ภาพที่ 63 อรชรช่วงกาย
หันตัวเฉียงทางด้านซ้าย มือซ้ายล่อ
แกวตั้งวงระดับแง่ศีรษะ มือขวาล่อ
แกวตั้งวงระดับปาก กระดกเท้าซ้าย
เอียงขวา

ภาพที่ 64 วิจิตรยิ่งลาย หันตัว
ทางด้านขวา เท้าซ้ายก้าวข้างแล้ว
กระดกเฉียงเท้าขวา มือซ้ายตั้งวง
ระดับแง่ศรชะ มือขวาหงายงอระดับ
สะเอว เอียงขวา

ภาพที่ 65 ที่คนประดิษฐ์
มือขวาตั้งวงระดับแง่ศรชะ มือซ้าย
จับหงายแขนตึงระดับไหล่ ตะเท้า
ซ้าย เอียงซ้าย

ภาพที่ 66 สองเนตรคมขำ
 ท่าขวาก้าวข้าง มือทั้งสองเท้า
 สะเอว ลักคอง

ภาพที่ 67 แสนดำ (มัน
ขลับ) มือซ้ายจับหงายส่งหลัง มือ
 ขวาจับคว่ำแล้วโบกมือออก ตะเต้า
 ขวาแล้วชอยเท้า

ภาพที่ 68 มันชลับ ฉาย
เท้าซ้ายพร้อมกับปาดมือขวาเข้าหา
ตัว แล้วฉายเท้าซ้าย ปาดมือออก
พร้อมกับตีไหล่ หมัดด้วยเอียงขวา

ภาพที่ 69 ชะม้อย หัน
ตัวทางด้านขวา มือทั้งสองกำหลวม
ระดับสะเอว ซอยเท้าวิ่งขึ้นไปด้าน
หน้า เอียงขวา

ภาพที่ 70 เนตรจับ มือ
ทั้งสองกำหลวมแต่มีกระเบนเหน็บ
สะดุดเท้าซ้าย ถอนเท้าขวาแล้วแต่
เท้าซ้าย เอียงขวา เจียงตัวทางด้าน
ขวา

ภาพที่ 71 ช่างสวยสุด
พิศ มือขวาหงายอระดับแฉ่ศีรษะ
มือซ้ายตั้งวงระดับปาก เท้าขวา
กระดกเลี้ยง เอียงขวา

ภาพที่ 72 ปีพาทย์บรรเลง
รับท้าว (ตอนที่ 1) เดินขึ้น
 3 จังหวะ

ภาพที่ 73 ปีพาทย์บรรเลง
รับท้าว (ต่อ) (ตอนที่ 1)
 ฉายเท้าเดินลง พร้อมกับเปลี่ยนมือ
 ทั้งหมด 5 จังหวะ

ภาพที่ 74 เอ็อน (ร้องเพลงอุยฉาย) หันตัวทางด้านขวา มือขวาจับคว่ำ มือซ้ายตั้งวง ตะเท้าซ้าย เอียงซ้าย

ภาพที่ 75 เอ็อน ครั้งที่ 2 หันตัวทางด้านซ้าย มือขวาตั้งวง มือซ้ายจับคว่ำ ตะเท้าขวา เอียงขวา

ภาพที่ 76 สุดสวดยเอย มือ
ขวาหงายงอระดับแฉ่ศีรษะ มือซ้าย
ตั้งวงระดับปาก เท้าซ้ายยกหน้า
เฉียงขวา

ภาพที่ 77 ยั้งพิศยั้งเพลิน
เท้าซ้ายก้าวข้าง มือทั้งสองเท้า
สะเอว ลักคอ

ภาพที่ 78 เชิญให้งวงวย
หันทางด้านขวา ก้าวเท้าซ้าย มือทั้งสองตั้งวงที่ซ้ายพก แล้วก้าวเท้าซ้ายพร้อมกับหยิบจีบ แล้วมือซ้ายปล่อยจีบออกเป็นตั้งวง มือขวาจีบหงายส่งหลังแขนตั้ง

ภาพที่ 79 งามหัตถ์ มือขวาดังวงแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายเท้าสะเอว ตะเท้าซ้าย เอียงขวาหน้ามองไปทางซ้าย

ภาพที่ 80 งามกร มือ
ซ้ายตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ มือขวา
เท้าสะเอว แตะเท้าขวา เขียงซ้าย

ภาพที่ 81 ก็อ่อน
(ระทวย) หันตัวทางด้านขวา ก้าว
เท้าขวาทำท่าสอดสร้อยมาลา มือ
ซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวา ตั้งวง
ระดับแง่ศีรษะ

ภาพที่ 82 ระทวย มือซ้าย
ตั้งวงระดับแฉ่งศีรษะ มือขวาจับคว่ำ
แล้วปล่อยจับขึ้นเป็นตั้งวงระดับ
สะเอว กระดกเท้าซ้าย เอียงขวา

ภาพที่ 83 ช่างนาถ มือ
ซ้ายตั้งวง มือขวาจับหงาย นำเท้า
ซ้ายที่กระดกอยู่มายกหน้า

ภาพที่ 84 ช่างนวย เท้า
 ซ้ายก้าวหน้า มือขวาดั้งวง มือซ้าย
 จีบส่งหลัง เอียงขวา

ภาพที่ 85 สวยยั่ว หัน
 ตัวทางด้านซ้าย วิ่งชอยเท้าแล้ว
 สะดุดเท้าซ้าย มือซ้ายแบหงาย มือ
 ขวาดั้งวงคู่กันระดับอก เอียงซ้าย

ภาพที่ 86 นัยนา
 สะดุดเท้าขวา ถอนเท้าซ้ายแล้วแตะ
 เท้าขวา พร้อมกับนำมือทั้งสอง
 ประกบกันอยู่ระหว่างอก เอียงขวา
 ตามองที่คนดูแล้วพยักหน้าเล็กน้อย

ภาพที่ 87 ทิ้งหัตถ์ ถอน
 เท้าขวา มือทั้งสองหีบจีบ แล้ว
 แตะเท้าซ้ายพลิกมือทั้งสองเป็นจีบ
 หงาย เอียงขวา

ภาพที่ 88 ท้งกร ถอน
เท้าซ้ายพร้อมกับหงายมือจีบออก
แล้วเตะเท้าขวา พร้อมกับพลิกมือ
ทั้งสองข้างเป็นตั้งวงระดับไหล่

ภาพที่ 89 กีฟ่อน ทำ
ขวาก้าวไขว้ เอียงซ้ายพร้อมกับมือ
ขวาจีบคว่ำข้างลำตัว มือซ้ายตั้งวง
ระดับแง่ศีรษะ มือขวาสววจีบขึ้น
แขนตั้งระดับไหล่ เปลี่ยนเป็นเอียง
ซ้าย

ภาพที่ 90 ถูกแบบ เท้า
เหมือนเดิม มือขวาปล่อยจีบออก
เป็นตั้งวง มือซ้ายหุบจีบ แล้วสาว
จีบขึ้นมาระดับไหล่ เอียงขวา

ภาพที่ 91 ดูยล ถอน
เท้าขวา มือขวาหุบจีบ แล้วแตะ
เท้าซ้ายพร้อมกับมือขวาปล่อยจีบ
ออกเป็นตั้งวงระดับชายพก มือซ้าย
จีบหงายส่งหลัง

ภาพที่ 92 ดูแยบ ถอน
 เท้าซ้าย หยิบจับมือซ้าย แล้วแตะ
 เท้าขวา มือซ้ายปล่อยจับออกเป็น
 ตั้งวงระดับชายพก มือขวาจับหงาย
 ส่งหลัง เอียงขวา

ภาพที่ 93 สวยยิ่งเทวา
 หันตัวทางด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้าย มือ
 ขวาจับคว่ำ แล้วสอดจับขึ้นเป็นท่า
 สอดสูง ยกเท้าซ้าย เอียงซ้าย

ภาพที่ 94 ท่ารับ (ปีพาทย์
บรรเลงรับทั้งวง) เดินขึ้น 3 จังหวะ
พร้อมกับเปลี่ยนมือ

ภาพที่ 95 ท่ารับ เดินลง
3 จังหวะ

ภาพที่ 96 ท่ายเพลง หัน
ตัวทางด้านซ้าย เท้าซ้ายก้าวไขว้ มือ
ขวาจับคว่ำ มือซ้ายหงายงอ แล้ว
พลิกมือซ้ายเป็นตั้งวง มือขวาจับ
หงายแขนตั้ง พร้อมกับแตะเท้าขวา
เฉียงซ้าย

ภาพที่ 97 ร้องเพลงแม่ศรี
เอยน่า (ชมเอย) ม้วนมือจับออก
แตะเท้าขวา พร้อมกับเปลี่ยนเฉียง

ภาพที่ 98 (เอยน่า) ชม
เอยน่าชม หันตัวมาด้านหน้า ช้อน
 มือจีบ พร้อมกับเดาะเท้าขวา เอียง
 ซ้าย น่าชม ม้วนมือจีบออกเป็นตั้งวง
 เดาะเท้าขวา เอียงขวา

ภาพที่ 99 เจ้าพรหมณ์
 ก้าวเท้าขวา แล้วยกเท้าซ้าย พร้อม
 กับมือซ้ายจีบเข้าอก มือขวาเท้า
 สะเอว

ภาพที่ 100 ดูท้าว มือทั้งสองจับคว่ำ แล้วคลายจับออก ฉาย
เท้าขวา เอียงซ้าย

ภาพที่ 101 ต้วงาม ก้าวเท้าขวาแล้วยกเท้าซ้าย มือซ้ายจับสอดขึ้นเป็นหงายงอระดับแง่ศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับปาก เอียงขวา

ภาพที่ 102 ไม่ทราม ทำ
 ซ้ายกำวข้าง มือซ้ายเท้าสะเอว มือ
 ขวาจับแล้วปาดมือเป็นตั้งวงระดับ
 สะเอว ลักคอ

ภาพที่ 103 เลยจนินด
 หันตัวด้านขวา สะดุดเท้าแล้วแตะ
 ทำซ้าย มือขวาเท้าสะเอว มือซ้าย
 หงายงอหักข้อมือนิ้วหัวแม่มือชนกับ
 นิ้วก้อย เอียงซ้าย

ภาพที่ 104 รำซัดท่า ตอน
ที่ปีเปาเสียนเสียงร้องเพลงแม่ศรี
(ท่าท่าฉลา พลิกมือ และก้าวเท้า
ตามจังหวะ หมุนตัวไปทางซ้าย)

ภาพที่ 105 ท่ารำต่อเนื่อง
จากภาพที่ 104 (พลิกมือตาม
จังหวะ)

ภาพที่ 106 หันตัวทางด้าน
ซ้าย (ทำเพลง) ทำท่าสอดสูง
กระดกเท้าขวา เอียงซ้าย

ภาพที่ 107 คู่มือ มือขวา
จับคว่ำ แล้วฉายมือหันตัวมาทาง
ด้านหน้า เท้าขวายกหน้า เอียงซ้าย

ภาพที่ 108 คู่มือ หัน
ตัวทางด้านขวา มือซ้ายจับคว่ำแล้ว
ฉายมือ เท้าซ้ายยกหน้า แล้วหันตัว
มาด้านหน้า เอียงขวา

ภาพที่ 109 เหมือนทอง
แตะเท้าซ้าย

ภาพที่ 110 (เหมือนทอง)
ทา มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง ใ้มือขวา
 ลูบแขนซ้ายลง ลักคอ กดไหล่ขวา

ภาพที่ 111 (เหมือนทองทา)
ติด มือขวาลูบขึ้น ตะเท้าซ้าย
 เฝียงขวา

ภาพที่ 112 ยี่งเพ่ง เท้าขวา
ก้าวข้าง มือทั้งสองเท้าสะเอว เอียง
ซ้าย

ภาพที่ 113 ยี่งพิศ ถอน
เท้าขวา ยกเท้าซ้าย มือซ้ายป้อง
หน้า มองลอดมือซ้าย มือขวาหงาย
งอระดับสะเอว เอียงซ้าย

ภาพที่ 114 ยั้งคิดชมเอย
หันตัวทางด้านซ้ายซอยเท้า แล้ว
สะกดเท้าซ้าย มือทั้งสองประกบกัน
ที่อก แล้วเตะเท้าขวา เอียงขวา

ภาพที่ 115 รำชัตท่า ที่ปี
เป่าเสียงเสียงบร้องเพลงแม่ศรี ทำ
ท่านางนอน ย่ำเท้าเดินตามจังหวะ
พร้อมกับพลิกมือและเปลี่ยนเอียง
ตามจังหวะ แล้วหมุนตัวมาด้านขวา

ภาพที่ 116 หันตัวทางด้านขวาหมดจังหวะด้วยท่าบัวชูฝัก มือซ้ายหงายอระดับแฉ่ศีรษะ มือขวาดั้งวงระดับชายพก เอียงขวา กระดกเท้าซ้าย

ภาพที่ 117 ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง หันตัวทางด้านขวา ทำท่าสอดสร้อยมาลา มือซ้ายตั้งวง มือขวาจับหงายที่ชายพก ตะแคงขวา เอียงขวาแล้วชอยเท้า หมุนตัวมาด้านหน้า

ภาพที่ 118 ท้ายเพลง ถอน
เท้าขวาแล้วประเท้าซ้าย มือทั้งสอง
จับหงายระดับอก แล้วก้าวเท้าซ้าย
ลง ลากเท้าขวามาประสม ปล่อยมือ
จับออกเป็นมือขวาตั้งวงระดับแง่
ศีรษะ มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่
เอียงขวา แล้วยกตัว 4 ครั้ง

ภาพที่ 119 ร้องเพลงแม่
ศรี เอยน่า (รักเอย) ตะเท้าซ้าย
มือทั้งสองตั้งวงระดับอก เอียงขวา

ภาพที่ 120 นารักเอย มือ
ทั้งสองประสานกันที่อก ตะเท้าขวา
เฉียงซ้าย

ภาพที่ 121 นารักดรุณ มือ
ซ้ายจับเข่าอก มือขวาจับหงายส่ง
หลัง กระดกเท้าซ้าย เอียงขวา

ภาพที่ 122 เหมือนแรกจะ
 รุ่ นั่งคุกเข่า กระจกเท้าขวา มือ
 ซ้ายหงายแขนตั้ง มือขวาตั้งวง
 ปลายมือขวาอยู่ระหว่างข้อศอกและ
 ข้อมือ เอียงขวา

ภาพที่ 123 จะรู้เคียงสา
 ตั้งเข่าขวา มือซ้ายเท้าสะเอว มือ
 ขวาชี้กวาด แล้วค่อยๆ ลุกขึ้นยืน
 เอียงซ้าย

ภาพที่ 124 รำซัดท่า ตอน
ที่ปีเปาเลียนเสียงร้องเพลงแม่ศรี
ท่าทำจีบยาว แล้วย่อท่าตามจังหวะ
พร้อมม้วนมือจีบ

ภาพที่ 125 หันตัวไปทาง
ด้านซ้าย หมัดจังหวะด้วยท่าบัวชูฝัก
มือขวาหงายองระดับแ่งศีรษะ มือ
ซ้ายตั้งวงระดับชายพก กระดกเท้า
ขวา เอียงซ้าย

ภาพที่ 126 เจ้ายิ้มเจ้าแยม
 จีบมือซ้ายยิ้มที่ปาก มือขวาเท้า
 สะเอว สะดุดเท้าซ้ายถอนเท้าขวา
 แล้วยแตะเท้าซ้าย เอียงซ้าย

ภาพที่ 127 แก้มเหมือน
 มือทั้งสองจีบคว่ำ แตะเท้าซ้าย เอียง
 ขวา

ภาพที่ 128 (แก้มเหมือน)
มัลลา แตะเท้าขวา พร้อมกับม้วน
 มือออก มือทั้งสองมารองที่แก้ม
 เอียงซ้าย

ภาพที่ 129 จ้อจิต หันตัว
 ทางด้านขวา มือขวาเท้าสะเอว มือ
 ซ้ายหักข้อมือชี้เข้าอก แตะเท้าซ้าย
 ก้าวข้าง เอียงขวา

ภาพที่ 130 ติดตา หันตัว
ด้านซ้าย มือขวาชี้ที่ตา มือซ้ายจับ
หงายส่งหลัง วิ่งชอยเท้าขึ้นไปด้าน
หน้า เอียงซ้าย

ภาพที่ 131 เสียดจริงเจ้าเอย
หันทางด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายมือทั้ง
สองตั้งวงระดับชายพก แล้วเท้าขวา
ก้าวข้าง มือขวาจับส่งหลัง มือซ้าย
ตบที่หน้าขาซ้าย เอียงซ้าย แล้วชอย
เท้าหมุนตัวไปด้านซ้าย

ภาพที่ 132 จำชุดท่า ที่ปี
เป่าเทียนเสียงร้องเพลงแม่ศรี
ประเท้าขวา มือซ้ายจับแล้วม้วน
ออกเป็นตั้งวงระดับชายพก มือขวา
พลิกเป็นจับหงายระดับสะเอว เอียง
ซ้าย เท้าขวาก้าวไขว้

ภาพที่ 133 ย่ำเท้าและ
พลิกมือตามจังหวะแล้วหันตัวมา
ด้านขวา

ภาพที่ 134 หมัดจังหวะ
ด้วยท่าสอดสร้อยมาลา มือขวาตั้ง
วงระดับแง่ศีรษะ มือซ้ายจับหางที่
ชายพก กระดกเท้าซ้าย เอียงขวา

ภาพที่ 135 ปี่พาทย์บรรเลง
รับทั้งวง เปลี่ยนเป็นมือซ้ายตั้งวง
มือขวาจับหางที่ชายพก เอียงขวา
เตะเท้าขวาแล้วชอยเท้าหมุนตัวไป
ด้านหน้า

ภาพที่ 136 ทำยเพลง ทำ
ทำสอดสูง ประสมเท้า มือซ้ายหงาย
งอระดับแฉ่ศีรษะ มือขวาดั้งวงแขน
ตั้งระดับไหล่ แล้วยกตัว 4 ครั้ง ตาม
จังหวะ

ภาพที่ 137 ปี่พาทย์บรรเลง
เพลงเร็ว ฉายเท้าซ้าย แขนงมือซ้าย
เอียงขวา

ภาพที่ 140 รำสาย เดินขึ้น
- ลง แล้วหมุนไปด้านซ้าย แล้วเดิน
ขึ้นมาด้านหน้า

ภาพที่ 141 ทำรำสาย ใน
เพลงเร็ว

ภาพที่ 142 หมุดท้ายเพลง
วาดแขนซ้ายแล้วพลิกเป็น มือซ้าย
หงายแขนตั้งระดับไหล่ มือขวาดั้งวง
แขนตั้งระดับไหล่ ทำขวาก้าวไขว้
เฉียงขวา

ภาพที่ 143 ปี่พาทย์ทำ
เพลงลา จังหวะที่ 1 หันตัวทางด้าน
ขวา

ภาพที่ 144 ทำท่าลา
จังหวะที่ 2 (หันตัวทางด้านซ้าย)

ภาพที่ 145 ทำท่าลา
จังหวะที่ 3 หันตัวทางด้านขวา

ภาพที่ 146 ทำท่าลา
จังหวะที่ 4 หันตัวทางด้านซ้าย

ภาพที่ 147 ทำท่าลา
จังหวะที่ 6 ยังหันตัวทางด้านซ้าย
ซ้ายอยู่ มือซ้ายตั้งวงที่ชายพก มือขวา
จับหงายข้างลำตัว เอียงขวา

ภาพที่ 148 ทำท่าลา
 จังหวะที่ 6 หันตัวทางด้านขวา มือ
 ขวาทิ้งวงที่ชายพก มือซ้ายจับหงาย
 ข้างลำตัว เท้าขวาก้าวข้าง เอียงซ้าย
 แล้วหมุนตัวมาด้านหน้า

ภาพที่ 149 จังหวะที่ 7 ทำ
 ท่าสอดสูง

ประวัติผู้เขียน

นางสาวรัชดาพร สุขโต เกิดวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2518 ที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2538

เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2539 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ที่ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก